

PROTECȚIA DREPTURILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI: ABORDĂRI MULTIDISCIPLINARE

Conferința științifică națională cu participare
internațională

28 noiembrie 2024

Chișinău

Comitetul științific

Ludmila MALCOCI	dr. hab., prof.univ., Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Universitatea de Stat din Moldova
Maia ȘEVCIUC	dr., prof.univ., decan, Universitatea de Stat din Moldova
Romeo ASIMINEI	dr., conf.univ., decan, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza, Iași (România)
Cristina Maria STOICA	dr., prof.univ., decan, Universitatea "Petre Andrei" din Iași (România)
Anastasia OCERETNÎ	dr., conf.univ., șef departament, Universitatea de Stat din Moldova
Sergiu BĂIEȘU	dr., prof.univ., șef departament, Universitatea de Stat din Moldova
Aurelia RACU	dr.hab., prof.univ., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
Aliona CHISARI-RURAK	dr., lect.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Comitetul organizatoric

Vasile CUȘCA	secretar de stat, Ministerul Muncii și Protecției Sociale
Lilia HERȚA	șef direcție Politici de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități, Ministerul Muncii și Protecției Sociale
Tatiana CERNOMORIȚ	ofițeră pentru Drepturile Omului, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului
Galina CLIMOV	secretară, Alianța Organizațiilor Persoanelor cu Dizabilități
Anastasia OCERETNÎ	dr., conf.univ., șef departament, Universitatea de Stat din Moldova
Stela MILICENCO	dr., conf.univ., Universitatea de Stat din Moldova
Parascovia MUNTEANU	dr., lect.univ., Universitatea de Stat din Moldova
Aliona CHISARI-RURAK	dr., lect.univ., Universitatea de Stat din Moldova
Svetlana HARAZ	lect.univ., șef departament, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Programul conferinței

Joi, 28 Noiembrie 2024

Sala Regina Maria, Blocul Central, str.A.Mateevici 60

Link de acces: <https://undp.zoom.us/j/83808852328>

09:00 – 09:30 Înregistrarea participanților. Cafeaua de bun venit

09:30 – 10:30 SESIUNE PLENARĂ

Moderator: *Anastasia OCERETNÎl, dr., conf.univ., șefa Departamentului Sociologie și Asistență Socială*

Deschiderea Conferinței

Igor ȘAROV, Rector, Universitatea de Stat și Moldova

Alexei BUZU, Ministru al Muncii și Protecției Sociale (TBC)

Bea FERENCI, Șefa Oficiului ONU pentru Drepturile Omului

Vitalie MEȘTER, Președintele Alianței pentru Persoane cu Dizabilități

Sergiu BRÎNZA, dr.hab., prof.univ., decan, Facultatea de Drept (USM)

Maia ȘEVCIUC, dr., prof.univ., decan Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială (USM)

Abordarea bazată pe drepturile omului a dizabilității

Facundo Chavez PENILLAS, Human Rights & Disability Advisor, OHCHR Geneva (TBC)

Rolul Ombudsmanului în elaborarea politicilor și reformelor în domeniul tratamentului psihiatric forțat

Alexandru ZUBCO, doctorand, Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova

10:30 – 11:00 Pauză de cafea

11:20 – 13:00 Desfășurarea în paralel a lucrărilor conferinței în ateliere

ATELIER 1.

Abordarea bazată pe drepturile omului a dizabilității

Sala Regina Maria

Link de acces: <https://undp.zoom.us/j/83808852328>

Moderator: Vasile CUȘCA, secretar de stat, Ministerul Muncii și Protecției Sociale
Tatiana CERNOMORIȚ, ofițeră pentru drepturile omului, Oficiul ONU
pentru Drepturile Omului

Accesibilitatea comunitară pentru persoanele cu dizabilități în Republica Moldova

Ludmila MALCOCI, dr. hab., prof. univ., Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Identificarea și înțelegerea rolurilor și responsabilităților actorilor comunitari implicați în incluziunea socială a copilului cu dizabilități. Asigurarea unei colaborări eficiente și unei implicări adecvate a actorilor comunitari prin prisma rolurilor și responsabilităților identificate; Favorizarea accesului la serviciile disponibile la nivel comunitar/ referire către servicii regionale, pentru a asigura un suport holistic și sustenabil pentru dezvoltarea și incluziunea copiilor cu dizabilități; Conștientizarea importanței creării și menținerii unei rețele sociale puternice pentru a asigura accesul la resurse și sprijinul necesar atât pentru copii, cât și pentru familiile acestora.

Discriminarea pozitivă a persoanelor cu dizabilități în cadrul raporturilor de muncă

Tatiana MIHAILOV dr., lector univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Unul dintre principalele beneficii ale conceptului "discriminare pozitivă" este că promovează diversitatea și incluziunea la locul de muncă, asigurând faptul că grupurile marginalizate au șanse egale de a reuși. Se dorește ca mediul de lucru să fie plăcut, iar oamenii să fie analizați prin prisma perspectivelor, valorilor și experiențelor proprii, nu din perspectiva unor stereotipuri.

Adaptarea rezonabilă a locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități

Tatiana MACOVEI, dr., lector univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Adaptarea rezonabilă a locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități desemnează totalitatea modificărilor ce urmează a fi efectuate de către angajator pentru a facilita exercitarea dreptului la muncă al persoanelor cu dizabilități. La modul practic adaptarea rezonabilă a locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități presupune modificarea programului de lucru, achiziționarea de echipament, dispozitive și tehnologii asistive și alte măsuri asemenea.

Forța solidarității în depășirea provocărilor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități

Maria BULGARU, dr.hab., prof.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Solidaritatea devine tot mai insistent un principiu fundamental al construirii societăților coezive și rezistente, capabile să găsească soluții comune, durabile pentru problemele apărute într-o lume din ce în ce mai interdependentă și în același timp polarizată. Ca principiu social și moral, solidaritatea încurajează indivizii și grupurile să colaboreze și să contribuie la bunăstarea generală, implică asumarea responsabilității pentru ceilalți membri ai comunității, în special pentru cei mai vulnerabili. Din această perspectivă solidaritatea deține un rol important în depășirea provocărilor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, contribuind la construirea unei societăți mai echitabile, cu mai multe oportunități de participare activă la viața comunității. Iată câteva aspecte prin care se manifestă forța acțiunilor comune, solidarității în atingerea acestor obiective: Promovarea accesibilității și incluziunii. Protecția drepturilor, egalității de șanse. Combaterea discriminării și a stereotipurilor. Sprijinirea independenței și autonomiei. etc. Prin solidaritate, acțiuni comune se poate îmbunătăți accesul persoanelor cu dizabilități la resurse, creând oportunități de eliminare a discriminării și respectare a drepturilor egale, de integrare/incluziune socială etc., pentru a se implica pe deplin în

creșterea bunăstării și a duce o viață demnă și independentă.

Impactul autoreprezentării asupra incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități

Natalia COJOCARU, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Subiectul abordat explorează rolul transformator al autoreprezentării asupra incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități. Autoreprezentarea, definită ca abilitate a indivizilor de a-și articula nevoile și drepturile, este esențială pentru a împuternici persoanele cu dizabilități să participe pe deplin în societate. Impactul autoreprezentării este reflectat la câteva nivele: intra și inter-personal, organizațional, comunitar, național și global. Constatările preliminare indică faptul că autoreprezentarea îmbunătățește stima de sine, capacitatea de a lua decizii și de a acționa a persoanelor cu dizabilități, dar și ajută la combaterea stereotipurilor și barierele societale.

Инклюзия людей с ограниченными возможностями опыт пилотирования услуг и перспективы развития на Левом берегу Днестра

Liudmila BORODINA, director, OCORS (or.Tiraspol)

Aspecte psihologice ale conceptelor de dizabilitate și incluziune socială

Paul-Adrian GULIN, România, doctorand

Rezumat: Prezentarea explorează modul în care percepțiile și atitudinile față de dizabilitate influențează integrarea și acceptarea socială a persoanelor cu dizabilități. Se analizează impactul stigmatizării și al discriminării asupra sănătății mentale și a calității vieții acestor persoane, evidențiind factorii psihologici care facilitează sau împiedică incluziunea.

Drepturile omului și dizabilitatea: spre incluziune și eliminarea stigmatizării

Svetlana HARAZ, doctorandă, lector universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Rezumat: Abordarea bazată pe drepturile omului a dizabilității promovează respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, asigurând acces egal la educație, sănătate și participare socială. Conform UNICEF, peste un miliard de persoane trăiesc cu dizabilități, iar în UE, 28,7% dintre acestea se confruntă cu sărăcie și excluziune. În Republica Moldova, copiii cu dizabilități și familiile lor resimt puternic efectele sociale și economice ale marginalizării. Eforturile pentru combaterea discriminării și asigurarea unui mediu incluziv sunt esențiale pentru o schimbare reală.

Integrarea abordării bazate pe drepturile omului în educație: un cadru pentru realizarea dreptului la educație incluzivă a copiilor cu dizabilități

Tatiana CERNOMORIȚ, doctorandă, ofițeră pentru Drepturile Omului, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului

Rezumat: Dreptul la educație recunoscut în standardele internaționale în domeniul drepturilor este un drept care împuternicește și, prin perspectiva interdependenței drepturilor omului, contribuie la realizarea altor drepturi și contribuie la consolidarea acceptării, toleranței, egalității și nediscriminării. Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, în art. 24, evidențiază că dreptul la educație al copiilor cu dizabilități se realizează prin educația incluzivă. În cadrul articolului, vor fi analizate standardele internaționale privind drepturile persoanelor cu dizabilități care recunosc dreptul la educație într-un mediu incluziv, importanța și impactul educației incluzive asupra copiilor cu dizabilități, dar și asupra sistemului educațional.

Provocări și progrese în implementarea educației incluzive pentru copiii cu dizabilități în Republica Moldova

Silvia ȘEVCENCO, cercetător științific

Mihail CIOBANU, doctorand, cercetător științific

Institutul Național de Cercetări Economice, Academia de Studii Economice din Moldova

Rezumat: În Republica Moldova, educația incluzivă reprezintă o provocare majoră în contextul integrării copiilor cu nevoi speciale în instituțiile educaționale de masă. Articolul analizează tranziția de la izolarea copiilor cu dizabilități în instituții rezidențiale la integrarea lor în școli comunitare, evidențiind barierele de accesibilitate și atitudinile negative întâmpinate de părinți și copii, examinează cadrul legislativ și politicile recente, inclusiv Programul de dezvoltare a educației incluzive subliniază deficiențele în dotările instituțiilor de învățământ general, lipsa echipamentelor asistive și a personalului specializat.

Dificultățile generate de acceptarea diversității copiilor cu CES în context educațional și social

Mihaela TOMA, România, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În cadrul acestui articol vom aborda dificultățile pe care le întâmpină instituțiile din învățământul general, în acceptarea diversității tuturor categoriilor de beneficiari cărora li se adresează, în vederea asigurării unei instruiți de calitate, adecvate, în funcție de nevoile individuale ale fiecărui elev în parte, în mediul educațional, în special pentru favorizarea procesului de incluziune al elevilor cu dizabilități, alături de cei tipici. Aceste dificultăți pot interveni sub aspect fizic, al socializării în interacțiunii, relațiile interumane cu colegii, personalul școlii, al gradului de adaptabilitate al elevilor cu dizabilități în mediul școlar.

Comportamentul și relațiile părinților față de copii cu CES

Eleonora BABII, Republica Moldova

Rezumat: Lucrarea descrie informații teoretice despre comportamentul și reacțiile emoționale ale părinților care au aflat diagnosticul TSA al copilului lor. Acesta descrie tipurile de reacții emoționale ale părinților și importanța intervenției psihologice și a consilierii pentru familie.

Использование информационно-коммуникационных технологий в инклюзивном образовании

Alla PRISĂCARU, studentă, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: В данной статье рассматриваются плюсы и минусы использования информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в контексте инклюзивного образования. Анализируются ключевые направления внедрения ИКТ в образовательный процесс, а также педагогические цели их использования. Определяются задачи и обосновываются аргументы в поддержку применения ИКТ в инклюзивном образовании. Также обсуждаются потенциальные негативные последствия, связанные с интеграцией ИКТ в учебный процесс.

Factors of adaptation in the school environment of children with special educational needs (autistic spectrum disorder)

Corina-Lilioara LUNG, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova (online)

Rezumat: Abordând tema tulburărilor psihologice în contextul bolilor cronice, literatura de specialitate și studiile tind să se concentreze pe modul în care apariția dizabilităților în cadrul bolilor cronice afectează sănătatea mintală. Studiile arată o strânsă legătură între anumite boli cronice și tulburările psihologice. Apariția acestor tulburări la persoanele cu dizabilități este determinată de o combinație complexă de factori biologici, psihologici și sociali. Acești factori pot varia în funcție de tipul și gravitatea dizabilității.

Învățământul superior - factor de mobilitate spațială și socială a persoanelor cu dizabilități

Natalia MUNTEAN-BOLOGAN, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În prezent, educația este un factor-cheie în rezolvarea unei game largi de probleme sociale, de la eradicarea sărăciei la încălzirea globală și epidemii la revoluții tehnologice. În acest context, se consideră că învățământul universitar are o responsabilitate mai mare ca facilitator al dezvoltării viitoare și factor de asigurare a coeziunii sociale. Dimensiunea socială a învățământului superior este un concept din ce în ce mai important în contextul punerii în aplicare a sistemului Bologna. În special în Europa, învățământul superior este privit prin prisma dimensiunii sociale. Această abordare se bazează pe contribuția învățământului superior la societate, în special în ceea ce privește formarea științifică și tehnică a populației, dezvoltarea personală, promovarea coeziunii și a mobilității sociale a grupurilor celor mai defavorizate. Dimensiunea socială a educației se referă la includerea tuturor grupurilor de

studenti în procesul educațional (cu o atenție deosebită acordată integrării grupurilor dezavantajate din punct de vedere socioeconomic și a grupurilor cu nevoi speciale), luând în considerare beneficiile multiple ale învățământului universitar în ceea ce privește dezvoltarea socială a acestor grupuri, accesul la învățământul superior și numărul de persoane care finalizează învățământul superior. Aceasta este o politică relativ nouă, iar dimensiunea socială a educației nu ar trebui privită ca o investiție cu beneficii pe termen scurt, cum ar fi creșterea capacității de inserție profesională, ci ca o investiție necesară pe termen lung cu beneficii semnificative pentru dezvoltarea socială, culturală și economică a societății în ansamblu.

ATELIER 2.

Protecția persoanelor cu dizabilități în politicile sectoriale

Sala 147

Link de acces: <https://undp.zoom.us/j/84252896180>

Moderator: Lilia HERȚA, șefa direcției Politici de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități, Ministerul Muncii și Protecției Sociale
Parascovia MUNTEANU, dr., lect.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Protection Monitoring Reporting on people with disabilities

Alexandr SOLOMONENCO, People in Need Moldova

Rezumat: The Protection Monitoring Report conducted by People in Need Moldova (PIN) in November 2023 focuses on the challenges and protection needs of Persons with Disabilities (PWDs), including Moldovan citizens and Ukrainian refugees. The report identifies key issues such as barriers to disability identification, inadequate access to services, stigmatization, and limited employment opportunities. It emphasizes the lack of accessible infrastructure and the challenges faced by persons with disabilities in education, healthcare, and social inclusion. The findings highlight the growing aspiration among refugees for long-term integration in Moldova. The report concludes with recommendations for improving disability identification, data collection, inclusive programming, and legal frameworks.

Aplicarea indicatorilor în monitorizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova

Anastasia OCERETNÎL, dr., conf. universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Vasile CUȘCA, secretar de stat, Ministerul Muncii și Protecției Sociale
Lilia HERȚA, șefă direcție, Ministerul Muncii și Protecției Sociale

Rezumat: Dezvoltarea unor politici sociale care să răspundă nevoilor persoanelor cu dizabilități necesită deținerea unor date fiabile cu privire la situația acestora pe diferite dimensiuni. În lipsa unor statistici adecvate există riscul neasigurării dreptului acestora persoane la măsuri de protecție și la incluziune socială. Republica Moldova a întreprins acțiuni de dezvoltare a sistemului statistic național în domeniu, ultima inițiativă fiind elaborarea și aprobarea setului de indicatori pentru monitorizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. Cu toate acestea urmează o perioadă de câțiva ani de a fi întreprinse măsuri pentru asigurarea punerii în aplicare a noilor reglementări.

Asistența socială a persoanelor cu dizabilități - instituție distinctă a dreptului securității sociale

Aliona CHISARI-RURAK, dr., lector univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Dreptul securității sociale constituie o ramură distinctă a sistemului de drept, care reglementează raporturile juridice ce apar între persoana fizică aflată în situație de dificultate și organul competent de a oferi prestația sau serviciul social. Printre beneficiarii sistemului de asistență socială se identifică și persoana cu dizabilități. În cazul în care aceasta a achitat sau achită contribuții de asigurări sociale la bugetul de asigurări sociale de stat, beneficiază de prestații de asigurări sociale (de exemplu:

pensia de dizabilitate). Dacă persoana nu a achitat contribuții de asigurări sociale, ea va beneficia de prestații de asistență socială. Totodată, beneficiarii sistemului de asistență socială au dreptul și la servicii sociale, în vederea prevenirii sau înlăturării situației de dificultate.

Aspecte ale calității vieții persoanelor cu dizabilități (cazul raionului Cimișlia, Republica Moldova)

Oleg BULGARU, dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Maria BULGARU, dr.hab., prof.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Maria DURLESCU, masterandă, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Calitatea vieții persoanelor cu dizabilități din r-nul Cimișlia, Moldova, a fost determinată cu ajutorul instrumentului/chestionarului WHOQOL-BREF, elaborat și validat de Organizația Mondială a Sănătății. Chestionarul a fost aplicat la 114 beneficiari cu diferite tipuri de dizabilitate. Cu acest instrument au fost evaluate 4 dimensiuni ale calității vieții: sănătatea fizică, sănătatea psihologică, relațiile sociale și mediul social. Rezultatele obținute vor permite de a identifica punctele forte și punctele slabe ale serviciilor sociale, de a planifica constructiv dezvoltarea și îmbunătățirea serviciilor sociale necesare, de a îmbunătăți înțelegerea de către personal a conținutului și calității serviciilor oferite, de a implica beneficiarii serviciilor în procesul de planificare, de a evalua eficienței utilizării resurselor.

Dreptul la asistență medicală în sistemul penitenciar – probleme, constatări, recomandări

Veronica CHEPTENE, magistrul, cercetător științific stagiar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Calitatea nesatisfăcătoare a asistenței medicale acordate persoanelor în custodia statului rămâne una din problemele sistemice ale sistemului penitenciar din Republica Moldova. Încălcarea dreptului la viață, la protecția sănătății, dreptului de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman și degradant a fost semnalată în repetate rânduri de către instituții internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului, cât și autorități naționale precum Oficiul Avocatului Poporului și Consiliul pentru prevenirea torturii. Cu toate acestea, cele mai grave probleme, precum neacreditarea Spitalului penitenciar nr. 16 Pruncul, insuficiența resurselor umane, calitatea proastă a asistenței medicale rămân a fi problemele nesoluționate de către autorități.

Suportul psiho-emoțional al persoanelor cu dizabilități spitalizate la terapie intensivă

Mariana SUCIAGHI, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Acest articol explorează importanța suportului psiho-emoțional pentru persoanele cu dizabilități internate la terapie intensivă, unde stresul acut și vulnerabilitatea fizică se suprapun cu provocările emoționale și cognitive preexistente, precum anxietatea, dificultățile de adaptare și percepția limitată a autonomiei. Persoanele cu dizabilități se confruntă adesea cu anxietate, frustrare și sentimente de pierdere a controlului, amplificate de condițiile critice din secțiile de terapie intensivă. În acest context, suportul psiho-emoțional devine esențial pentru a le asigura atât bunăstarea mentală, cât și o recuperare eficientă. Intervențiile personalizate precum consilierea psihologică, tehnicile de reducere a anxietății și comunicarea empatică din partea personalului medical, pot diminua sentimentul de neputință și pot încuraja implicarea activă a pacienților în procesul de tratament.

Rolul instituționalizării în sprijinirea autonomiei copiilor cu dizabilități din sistemul de protecție

Loredana-Florentina BOZARIU, dr., asist.univ., Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Rezumat: Această lucrare caută să identifice rolul instituțional în sprijinirea autonomiei copiilor cu dizabilități, subliniind importanța unui cadru comprehensiv de suport care să faciliteze incluziunea și dezvoltarea acestora. Studiul utilizează o cercetare calitativă, bazată pe interviuri semi-structurate cu profesioniști și beneficiari din domeniul social, pentru a aduna perspective multiple. Rezultatele abordării sugerează că intervențiile sistemului de protecție accentuează autoguvernarea copiilor cu dizabilități prin implicare în programe educaționale, intervenții individualizate, servicii psihologice,

activități gospodărești, independență financiară, toate jucând un rol esențial în dezvoltarea abilităților de viață independentă.

Integrarea și protecția drepturilor copiilor cu dizabilități lipsiți de îngrijire părintească

Cristina COROBAN, doctorandă, asist.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Pentru integrarea și protecția drepturilor copiilor cu dizabilități lipsiți de îngrijire părintească, sunt necesare mai multe măsuri legislative și instituționale. În primul rând, este esențială adoptarea unei legislații specifice care să stabilească drepturile și responsabilitățile autorităților implicate în protecția copiilor cu dizabilități. Suplimentar, trebuie create reglementări și standarde clare pentru instituțiile care oferă îngrijire, asigurând un mediu sigur și incluziv. În al doilea rând trebuie alocate resurse financiare adecvate pentru susținerea instituțiilor/serviciilor specializate unde cresc și se dezvoltă copii cu dizabilități, iar profesioniștii trebuie să beneficieze de formare profesională continuă pentru a răspunde nevoilor specifice ale copiilor. În alt 3-lea rând, monitorizarea și evaluarea serviciilor sunt necesare pentru a asigura respectarea drepturilor copiilor și îmbunătățirea sistemului.

Percepția asistențelor sociale privind provocările incluziunii sociale

Tatiana SPĂTARU, dr. hab., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Conținutul articolului se concentrează pe elucidarea obiectivelor legate de percepția asistențelor sociale privind provocările incluziunii sociale. Republica Moldova dezvoltă politici de incluziune socială, însă continuă să se confrunte cu noi forme de excluziune socială. Cauzele excluziunii sociale sunt atribuite schimbărilor intervenite în economiile de piață liberale și avansarea spre tehnologiile informaționale. Excluderea socială se poate întâmpla oricărei persoane. Riscului de a se confrunta cu excluderea socială sunt expuse în deosebi grupurile vulnerabile. Asistenții sociali, fiind implicați în implementarea politicilor și programelor sociale, totodată, trecând printr-o perioadă de reforme structurale, oferă o informație valoroasă pentru o mai bună înțelegere și gestionare a domeniului. Demersul teoretic este argumentat de datele empirice, obținute în urma realizării cercetării sociologice în dinamică. Aplicarea chestionarului sociologic a conturat dimensiunile percepției asistențelor sociale privind provocările incluziunii sociale.

Nivelul de trai al persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova: provocări și oportunități

Stela MILICENCO, dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Comunicarea abordează problematica asigurării unor condiții de trai adecvate pentru persoanelor cu dizabilități, necesare pentru reabilitarea și integrarea lor socială. Sunt analizate mecanismele de asigurare a nivelului decent de trai, datele statistice cu referire la raportarea valorii pensiei de dizabilitate la minimul de existență, documentele strategice de referință, precum și oportunitățile de implicare a persoanelor cu dizabilități în viața socială. De asemenea, se face trimitere și la percepția nivelului de trai a persoanelor cu dizabilități, fiind analizate rezultatele cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice desfășurată de BNS în scopul determinării multiaspectuale a nivelului de trai al populației prin prisma indicatorilor obiectivi și subiectivi, ceea ce facilitează evaluarea impactului diferitor programe și strategii asupra situației persoanelor cu dizabilități.

Impactul comunicării asupra dezvoltării umane

Ecaterina ZUBENSCHI, dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

Rezumat: Dezvoltarea limbajului depinde de o multitudine de factori: ereditari, infecții în perioada perinatală și postnatală, traumatisme la naștere și după, factori sociali etc. Însă impactul determinativ în dezvoltarea creierului și a limbajului copilului o are mama, dragostea, afectivitatea, grija, durata timpului de a comunica, de a fi alături de copil, modul de comunicare. În literatura de specialitate se menționează, că procesul de dezvoltare al limbajului la copil ar trebui să înceapă din perioada de concepere, intrauterină. Se știe, lipsa de comunicare a mamei cu copilul duce la diverse tulburări psihice emoționale, de comportament și de personalitate, provocând chiar și la lipsa totală a limbajului.

Comunitatea - ca suport și servicii în protecția persoanei cu dizabilități

Nadejda GOGU, asist.univ., Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Rezumat: Conștientizarea indivizibilității drepturilor omului a fost însoțită de valorizarea familiei, a comunității și a serviciilor bazate pe comunitate în acordarea asistenței sociale. Persoana cu dizabilități are dreptul să trăiască și să ducă o viață demnă în propria comunitate. Multitudinea de servicii și activități din comunitate sunt planificate și vin în suportul persoanei în așa fel ca aceasta nu fie departe de caracteristicile unei vieți normale, în propria locuință și chiar localitate.

Interpretarea în limbajul mimico-gestual în cadrul programelor audiovizuale: exemple de bune practice

Vitalie GUȚU, doctorand, lector, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În cadrul programelor audiovizuale proprii, furnizorii vor reda imaginea feței și a mâinilor interpretului în limbaj mimico-gestual pe cel puțin 1/3 din ecran. Astfel, dacă am împărți imaginar ecranul în 3 părți egale, atunci imaginea interpretului ar trebui să ocupe una dintre aceste părți.

Întrebări, discuții și recomandări

13:00 – 14:00 Pauză de prânz

14:00 – 16:00 Continuarea lucrărilor în cadrul atelierelor

ATELIER 1.

Abordarea bazată pe drepturile omului a dizabilității

Link de acces: <https://undp.zoom.us/j/83808852328>

Moderator: Aliona CHISARI-RURAK, dr., lect.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Realități și principii actuale în abordarea dizabilității și incluziunii: scurt istoric

Aurelia RACU, dr.hab., prof.univ., Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă"

Rezumat: În ultimul deceniu și jumătate, ca urmare a tendințelor globale de umanitare a vieții sociale s-a conturat în mod activ un mediu fără bariere, iar atenția acordată problemei educației pentru persoanele cu dizabilități a crescut în mod dramatic. Acest articol oferă o scurtă trecere în revistă a istoriei educației persoanelor cu dizabilități, în contextul formării modelului social al dizabilității. Accentul principal este pus pe evidențierea experienței internaționale în organizarea învățământului superior pentru persoanele cu dizabilități. Sunt prezentate rezultatele studiilor străine privind problemele legate de educația studenților cu dizabilități în instituțiile de învățământ superior. În ciuda faptului că multe țări dezvoltate au implementat o serie de măsuri pentru a crește accesibilitatea pentru persoanele cu dizabilități, există încă anumite bariere și dificultăți pentru această categorie de studenți. Acest document evidențiază rolul cheie al educației în incluziunea persoanelor cu dizabilități. Pentru persoanele cu dizabilități învățământul profesional superior contribuie la depășirea izolării sociale și a dependenței economice. În prezent, sunt în curs de desfășurare activități specifice pentru a crea un învățământ profesional superior incluziv în instituțiile de învățământ.

Provocările în aplicarea cadrului legal privind drepturile persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova

Tatiana FOCȘA, dr., lector univ., Universitatea Liberă Internațională din Moldova (online)

Rezumat: Republica Moldova a ratificat Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități în 2010 și a adoptat Legea nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, însă

aplicarea practică rămâne problematică. Cele mai semnificative provocări includ accesibilitatea limitată la infrastructura publică, discriminarea sistemică și excluderea socială, finanțarea inadecvată a programelor de suport și lipsa unei colaborări eficiente între instituțiile guvernamentale, sectorul privat și organizațiile neguvernamentale. Toate acestea limitează participarea activă a persoanelor cu dizabilități în societate. Provocările legate de accesibilitate, discriminare, finanțare insuficientă și lipsa unei colaborări eficiente între sectoare limitează aplicarea practică a acestor drepturi.

Dreptul de a alege a persoanei cu dizabilități: abordări și constatări

Octavian TROȘCENCO, șef-adjunct direcție, Ministerul Muncii și Protecției Sociale

Rezumat: Pactul internațional cu privire la Drepturile civile și politice prevede că orice cetățean are dreptul și trebuie să aibă posibilitatea, fără nici o discriminare și fără restricții rezonabile, de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorului. Egalitatea alegerilor, ca principiu, stabilește că toți cetățenii participă la alegeri în condiții egale, drepturi care corelează cu drepturile fundamentale prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului. Astfel, dreptul se exercită personal de titular. Nu se admite nici o formă de intermediar sau mandatar, chiar dacă acesta este un membru al familiei. Persoanele cu dizabilități sunt categoria de cetățeni care necesită din partea statului sprijin și garanții în realizarea acestui drept, având în vedere starea și capacitățile reduse de mobilitate ale acestora. Drept, urmare statul are obligația să asigure și să concentreze maxim eforturi, în timp și la moment, în realizarea acestui deziderat.

Instruirea subiecților electorali, inclusiv a funcționarilor cu dizabilități

Ifor SOROCEANU, doctorand, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Rezumat: Instruirea electorală în Republica Moldova reprezintă un proces esențial pentru educarea și implicarea cetățenilor în exercitarea dreptului lor de vot și în menținerea unui proces electoral democratic și transparent. Într-o democrație, participarea activă a cetățenilor în alegeri este fundamental pentru a asigura reprezentarea adecvată și pentru a legitima guvernarea aleasă. Însă, pentru ca această participare să fie eficientă și informată, este necesară o instruire adecvată a subiecților electorali. Cuvinte-cheie: formare profesională, funcționar electoral, alegător, concurent electoral, consolidarea democrației, creșterea încrederii în instituțiile publice, etc.

Reducerea decalajelor în evaluarea și determinarea dizabilității în Moldova: cadrul legal și perspectiva părților interesate din regiuni

Ludmila CIOCAN, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Lucrarea oferă o analiză cuprinzătoare a sistemului de evaluare și determinare a dizabilității în Republica Moldova prin prisma abordării bazate pe drepturile omului. A fost evaluat atât cadrul normativ, cât și perspectivele părților interesate cheie implicate în procesul de evaluare a dizabilității din diferite regiuni. Constatările indică lacune persistente și provocări, care împiedică realizarea drepturilor garantate de recunoașterea legală a dizabilității. Această analiză este crucială pentru modelarea politicilor ancorate în principiile abordării bazate pe drepturile omului și împuternicirea persoanelor cu dizabilități

Abordarea bazată pe drepturile omului în elaborarea și implementarea Programului Individual de Reabilitare și Incluziune Socială

Mariana ȚÎBULEAC - CIOBANU, dr. în istorie, cercetătoare

Elena CRÎȘMARI, președinta, AO "Alianța pentru Dolna"

Rezumat: Determinarea gradului de dizabilitate și recunoașterea unei persoane ca fiind cu dizabilități în Republica Moldova se efectuează de către Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă prin intermediul structurilor sale, în baza dosarului persoanei și/sau în prezența persoanei la solicitarea acesteia, conform instrucțiunii aprobată prin Hotărârea Guvernului 357 din 18.04.2018. Prezentarea evidențiază lacunele procesului de elaborare a Programului Individual de Reabilitare și Incluziune Socială în opinia persoanelor cu dizabilități, a persoanelor de suport și prestatorilor de servicii.

Protecția și asistența persoanelor cu dizabilități victime a violenței în familie și a violenței împotriva femeilor

Arina ȚURCAN-DONȚU, doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: *Violența împotriva femeilor este o încălcare gravă a drepturilor omului și o consecință a inegalității de gen în Republica Moldova. Femeile cu dizabilități, în special femeile cu tulburări psiho-sociale și intelectuale, precum și femeile cu probleme de dependență se confruntă cu dificultăți în a fi admise în adăposturi. Nu există adăposturi dedicate disponibile pentru aceste grupuri de femei, iar cele existente nu sunt adaptate la nevoile lor, ceea ce determină necesitatea de creșterea numărului și a răspândirii geografice a adăposturilor pentru violența domestică, precum și a accesibilității acestora pentru femeile care sunt sau pot fi expuse riscului de discriminare intersecțională.*

Legal aspects to protect women and girls with disabilities from violence and violent relations

Iuliana ABRAMOVA, Human Rights Officer, UN Human Rights Moldova, PhD student, University of European Studies of Moldova
Natalia SHCHUKINA, Assoc. Professor

Impactul dizabilității asupra dinamicii familiale

Larisa DIMIAN, România, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova (online)

Rezumat: *Articolul explorează modul în care prezența unei dizabilități afectează echilibrul și relațiile din cadrul familiei. Se analizează provocările emoționale, sociale și financiare cu care se confruntă membrii familiei, precum și adaptările necesare pentru a sprijini persoana cu dizabilități. Studiul evidențiază modificările în rolurile și responsabilitățile familiei, precum și impactul asupra sănătății mentale și fizice a îngrijitorilor. Articolul subliniază importanța abordării multidimensionale a dizabilității, care să includă intervenții psihologice și politici sociale menite să sprijine familiile.*

Perspectiva socială și multidimensională a vârstei adulte

Dănuț SIMION, magistrul, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Rezumat: *Perspectiva socială și multidimensională a vârstei adulte explorează complexitatea și diversitatea acestei etape de viață din punct de vedere social, psihologic și cultural. Articolul abordează modul în care factorii sociali, precum relațiile interpersonale, munca, familia și comunitatea, influențează dezvoltarea individuală în perioada adultă. De asemenea, sunt discutate provocările și oportunitățile asociate cu îmbătrânirea, adaptarea la schimbările sociale și impactul globalizării asupra identității și rolurilor sociale ale adulților. Articolul subliniază importanța unei abordări interdisciplinare pentru a înțelege și sprijini această etapă crucială a vieții.*

Asigurarea dreptului la mobilitate a persoanelor cu dizabilitati

Elena CUȘCA, specialist relații cu publicul, Centrul Republican Expertizare, Protezare, Ortopedie și Reabilitare

Rezumat: *Mobilitatea este unul dintre drepturile fundamentale ale omului, esențială pentru integrarea socială, educațională și profesională. Pentru persoanele cu dizabilități, asigurarea accesului la mobilitate reprezintă o provocare majoră, care poate limita semnificativ participarea acestora în viața comunității. În acest context, este important să explorăm provocările cu care se confruntă persoanele cu dizabilități în asigurarea mobilității și soluțiile care pot fi implementate pentru a garanta egalitatea de șanse. Acest articol își propune să exploreze importanța dispozitivelor asistive de mobilitate, provocările întâmpinate de persoanele cu dizabilități în obținerea acestora și soluțiile posibile pentru a asigura dreptul de mobilitate.*

Asigurarea obligatorie de asistență medicală a persoanelor cu dizabilități

Ion GUCEAC, cercetător științific stagiar, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: *Cu toate că în relațiile asigurării obligatorii de asistență medicală, cetățenii Republicii Moldova (inclusiv cetățenii străini) au același statut juridic, adică au același acces pentru a beneficia de servicii medicale, aceeași listă de servicii care trebuie să le fie oferite gratuit, aceleași garanții pentru*

obținerea accesului la produse medicamentoase, în fond, drepturi egale, în cazul persoanelor cu dizabilități, având în vedere statutul special al acestora, constatăm o paletă mai largă de drepturi. De aceea, prin demersul științific de față, ne-am propus să reliefăm drepturile persoanelor cu dizabilități, precum și responsabilitățile stabilite prin actele normative din domeniul ocrotirii sănătății în raport cu această categorie de subiecți.

Diabetul zaharat: consecința complicațiilor asupra dizabilității

Ana LUPAȘCO, psiholog clinician, Centrul Republican Expertizare, Protezare, Ortopedie și Reabilitare

Rezumat: Scopul acestui articol este de a evidenția importanța pacienților cu diabet zaharat în secția de protezare primară complicată și atipică, unde aceștia constituie un procent semnificativ din totalul pacienților internați. Este important să prioritizăm această maladie în intervențiile de protezare, având în vedere numărul mare de pacienți care sunt afectați de aceste complicații. Prin această abordare, se urmărește creșterea conștientizării asupra provocărilor cu care se confruntă acești pacienți și respectarea drepturilor lor.

Audierea în procesul penal al părților vătămate cu dizabilități

Ion DONȚU, candidat la funcția de procuror

Rezumat: Audierea părții vătămate este una dintre cele mai importante elemente ale unei anchete penale, și este esențial pentru urmărirea penală de succes. Părțile vătămate nu constituie o simplă piesă de probe, iar organul de urmărire penală trebuie să fie conștienți de faptul că un tratament inadecvat poate duce la traume suplimentare victimei cu dizabilități mintale. Statul are obligația pozitivă de a realiza acomodarea rezonabilă a procesului penal.

Întrebări, discuții și recomandări

ATELIER 2.

Protecția persoanelor cu dizabilități în politicile sectoriale

Link de acces: <https://undp.zoom.us/j/84252896180>

Moderator: Anastasia OCERETNÎI, dr., conf.univ., șefa Departamentului Sociologie și Asistență Socială

Dreptul la asistență personală a persoanelor cu dizabilități între reglementări legale și realitate

Oxana CHISARI-LUNGU, lector univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Serviciul de asistență personală a început să fie implementat în Republica Moldova începând cu anul 2012 și are drept scop oferirea asistenței și îngrijirii copiilor și adulților cu dizabilități severe, în vederea favorizării independenței și integrării lor în societate (în domeniile: protecție socială, muncă, asistență medicală, instructiv-educativ, informațional, acces la infrastructură etc.). Obiectivele sunt oferirea unor servicii de asistență și îngrijire flexibile, centrate pe persoană, care să îmbunătățească calitatea vieții și independența persoanelor cu dizabilități severe; facilitarea accesului la educație și încadrare în câmpul muncii; prevenirea instituționalizării persoanelor cu dizabilități; sprijinirea beneficiarilor să mențină și să dezvolte relații sociale în familie și comunitate

Accesul persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova la Serviciul social „Asistență personală”

Maria DILION-STRECHIE, dr., conf.univ., I.P. Keystone Moldova, Universitatea de Stat din Moldova (online)

Rezumat: Serviciul social „Asistență personală” este unul din cele mai solicitate servicii și reprezintă o

necesitate stringentă pentru majoritatea persoanelor cu dizabilități severe din Republica Moldova. Serviciul social „Asistență personală” are drept scop de a oferi asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilități severe, în vederea favorizării independenței și integrării lor în societate. În corespundere cu Hotărârea Guvernului nr.314/2012 Serviciului social „Asistență personală” este definit ca fiind specializat în condițiile în care este instituit de către agențiile teritoriale de asistență socială, de către structurile responsabile de asistența socială și protecția drepturilor copilului din municipiul Chișinău și din unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, precum și de către asociațiile obștești, fundațiile, instituțiile private fără scop lucrativ, înregistrate în conformitate cu legislația, având domeniul de activitate în sfera socială, de asemenea, poate fi și cu specializare înaltă, fiind instituit de către Agenția pentru Gestionarea Serviciilor Sociale cu Specializare Înaltă.

Consolidarea sistemelor de suport și îngrijire prin abordări multidisciplinare și bazate pe drepturile omului a dizabilității

Parascovia MUNTEANU, dr. lector univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Sistemele de suport și îngrijire bazate pe drepturile omului sunt condiții prealabile necesare pentru ca persoanele cu dizabilități să trăiască independent în comunitățile lor, cu autonomie, alegere și control. Aceste sisteme includ o rețea de servicii, suport uman și tehnologii asistive care permit persoanelor cu dizabilități să își desfășoare activitățile de zi cu zi și să participe activ în comunitățile lor. Abordarea îngrijirii bazată pe drepturile omului reprezintă o schimbare radicală față de modelele tradiționale de îngrijire. Aliniată la modelul de abordare a dizabilității bazat pe drepturile omului, aceasta subliniază importanța rolului și autonomiei persoanelor cu dizabilități. Abordarea sprijinului și îngrijirii bazată pe drepturile omului combate în mod activ stereotipurile legate de rolurile de îngrijire și dimensiunea de gen.

Analiza serviciului de asistență personală din Republica Moldova: abordare bazată pe drepturile omului a dizabilității

Tatiana CERNOMORIȚ, doctorandă, ofițeră pentru Drepturile Omului, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului

Rezumat: Această analiză oferă informații de bază esențiale cu privire la conformitatea suportului și îngrijirii primite de persoanele cu dizabilități în corespundere cu nevoile și preferințele acestora. Constatările analizei pledează pentru recunoașterea, reducerea și redistribuirea suportului și îngrijirii neremunerate furnizate de asistenții personali persoanelor cu dizabilități, precum și pentru recompensarea muncii neplătite și reprezentarea drepturilor și intereselor persoanelor de suport în politici și măsuri de protecție a angajaților din domeniul social.

Urgentarea prestării serviciului de îngrijire la domiciliu a vârstnicilor cu dizabilități - mecanism de îmbunătățire al vieții

Liliana SĂLCUȚAN, lect.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Problema persoanelor vârstnice cu dizabilități, constituie subiectul cel mai sensibil nu numai în R. Moldova dar și în societățile dezvoltate, unde cel mai mult dunt afectate persoanele ce întâmpină zilnic probleme și nu pot face față acestor griji. Adesea în societățile dezvoltate, îngrijirea față de vârstnicii cu dizabilități este oferită de un personal foarte bine pregătit și calificat, ce oferă servicii medico-sociale în cadrul unui serviciu (de stat sau privat), iar persoanele din anturajul vârstnicului resimt schimbările acesetuiă într-o perioadă scurtă de timp. În R. Moldova serviciul de îngrijire la domiciliu prestat vârstnicului cu dizabilitate, de o echipă specializată, nu întotdeauna poate cuprinde fiecare localitate, ceea ce îi face pe mulți dintre beneficiarii în vârstă să fie incluși în liste de așteptare, care uneori nici „nu ajung să beneficieze” de servicii calitative. Aceste momente, în loc să urgenteze includerea vârstnicilor în prestare rapidă de servicii, târăgănează și adesea dublează dificultățile lor de sănătate. În acest articol, voi prezenta unele rezultate ale studiului cantitativ și calitativ al serviciului de îngrijire la domiciliu, tipurile de servicii prestate vârstnicilor cu dizabilitate de către echipe specializate, dar și a opiniilor vârstnicilor neîncadrați în aceste servicii.

Mecanisme de protecție a persoanelor cu dizabilități din perspectiva funcției publice

Viorel FROSINEAC, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Persoanele cu dizabilități reprezintă un interes deosebit în cadrul sistemelor contemporane de securitate socială. Pentru protecția persoanelor cu dizabilități sunt aplicate diverse mecanisme

gestionate de către sistemele de administrare statală. Responsabilitatea pentru punerea în practică a pachetelor de legi și servicii destinate persoanelor cu dizabilități revine funcționarilor din mai multe autorități publice. Abilitățile profesionale și calitățile psihologice contribuie la asigurarea unui grad înalt de protecție față de persoanele cu dizabilități.

Provocările asistenței sociale pentru persoanele cu dizabilități în crize umanitare

Natalia POPOV, magistrul, asist.univ., Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Rezumat: Articolul analizează principalele dificultăți întâmpinate de profesioniștii din domeniu, în special în contextul crizei din Ucraina, ca de exemplu, accesul limitat la resurse financiare și logistice, o infrastructură inadecvată prin centrele de primire și centrele de plasament erau adesea supraaglomerate și nu ofereau condiții adecvate pentru a găzdui persoanele cu dizabilități și cu mobilitate redusă, lipsa accesului la asistență medicală, în special pentru afecțiuni cronice sau în situații de urgență, intervenții costisitoare, iar serviciile de sănătate mintală nu erau suficiente pentru a răspunde cererii. Colaborarea între autorități, ONG-uri și alte organizații internaționale a fost adesea fragmentată, ceea ce a dus la duplicarea eforturilor și la lipsa unei abordări integrate.

Protecția refugiaților ucraineni cu dizabilități în republica Moldova: provocări și soluții

Aliona ONOFREI, dr., conf.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Criza umanitară provocată de conflictul din Ucraina a determinat un aflus masiv de refugiați către țările vecine, inclusiv Republica Moldova. Refugiații cu dizabilități se numără printre cei mai vulnerabili, întâmpinând provocări complexe în obținerea protecției și sprijinului necesar. În Moldova, aproximativ 10% dintre refugiați sunt persoane cu dizabilități, iar 22% dintre familiile refugiate includ membri cu nevoi speciale, accentuând vulnerabilitatea acestui grup. Printre cele mai afectate subgrupuri sunt persoanele în vârstă, femeile și fetele cu dizabilități. Lacunele semnificative includ lipsa de date dezagregate pe vârstă, sex și dizabilitate, care ar facilita analizele detaliate. Alte probleme majore sunt accesul insuficient la educație incluzivă, locuințe adaptate, servicii medicale specializate și reabilitare. În plus, lipsa dispozitivelor de asistență și dificultățile în integrarea pe piața muncii și obținerea statutului legal afectează incluziunea și autonomia acestor refugiați.

Aspecte ale mecanismului intersectorial de intervenție în incluziunea socială a copiilor cu dizabilități

Oxana ISAC, dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Identificarea și înțelegerea rolurilor și responsabilităților actorilor comunitari implicați în incluziunea socială a copilului cu dizabilități. Asigurarea unei colaborări eficiente și unei implicări adecvate a actorilor comunitari prin prisma rolurilor și responsabilităților identificate; Favorizarea accesului la serviciile disponibile la nivel comunitar/ referire către servicii regionale, pentru a asigura un suport holistic și sustenabil pentru dezvoltarea și incluziunea copiilor cu dizabilități; Conștientizarea importanței creării și menținerii unei rețele sociale puternice pentru a asigura accesul la resurse și sprijinul necesar atât pentru copii, cât și pentru familiile acestora.

Facilitarea intervențiilor multidisciplinare la nivel comunitar

Tatiana DNESTREAN, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În domeniul de protecție a persoanelor cu dizabilități au fost realizate progrese considerabile, inclusiv au fost diversificate mecanismele de suport social, dezvoltate servicii medicale și de intervenție timpurie, extinsă rețeaua de asistență în mediul educațional și inițiate servicii de suport pentru angajare. Cu toate acestea majoritatea evaluărilor realizate evidențiază problema colaborării între diferitele instituții care acordă aceste servicii, în special în comunități. În consecință suportul și asistența sunt fragmentate și se axează pe intervenții în criză decât pe prevenirea acestora și menținerea rezultatelor pe termen lung pentru bunăstarea persoanei.

Etiologia tulburărilor din spectru autist

Carolina ZLENCO, doctorandă, asist.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Tulburările din spectrul autist, reprezintă un grup divers de condiții de neurodezvoltare caracterizate prin dificultăți de comunicare, interacțiune socială și comportamente repetitive. În ultimele decenii, înțelegerea acestor tulburări a evoluat semnificativ, evidențiind complexitatea lor și variabilitatea manifestărilor clinice.

Autistul virtual ca provocare psihologică

Adina PLĂTICĂ, dr., conf.univ., Universitatea de Stat „Grigore Țamblac“ din Taraclia

Rezumat: Digitalizarea este una dintre tendințele cele mai semnificative ale contemporaneității, afectând toate domeniile vieții sociale și reconfigurând interacțiunile umane și modelele culturale. Efectele negative includ dezvoltarea "autismului virtual", o tulburare asociată expunerii excesive la mediul digital, care prezintă simptome similare cu autismul clasic. Expunerea îndelungată la ecrane pot afecta dezvoltarea psihologică și socială a copiilor, interferând cu dezvoltarea cognitivă și a abilităților de comunicare. De asemenea, digitalizarea transformă profund gândirea, promovând o formă superficială de procesare a informațiilor. Recomandăm o abordare care să încurajeze o utilizare echilibrată a tehnologiei, pentru a preveni efectele negative asupra sănătății mentale.

Suținerea și integrarea persoanelor cu nevoi speciale

Margarita BELECCIU, asist.univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: În contextul actual tot mai multe persoane sunt identificate de la vârsta timpurie ca sunt cu nevoi educaționale speciale, dar și la vârsta adultă prin diverse tehnologii (spre exemplu BrainMap Institute and Neuroscience din Romania ajută persoanele să își evalueze diverse aspecte și unii abia la maturitate descoperă ca au ceva sub forma pasivă), de aceea este necesar ca orice persoană cu nevoi speciale fie percepută ca fiindă ok și tratată cu egalitate și echitate.

Codul de etică și deontologie în muzeu: atitudinea față de persoanele cu necesități speciale

Elena COJOCARI, directoare adjunctă MNEIN, doctorandă

Rezumat: Etica și deontologia muzeală sunt fundamentele activității muzeelor și ghiduri esențiale pentru gestionarea corectă a relațiilor cu publicul, inclusiv persoanele cu dizabilități. Codul de etică al ICOM, care constituie un reper important pentru muzeele din întreaga lume, subliniază responsabilitatea socială a muzeelor față de comunitate, punând accent pe incluziune, respect și echitate în interacțiunea cu toți vizitatorii. Această lucrare se concentrează asupra principiilor etice și deontologice care reglementează relația muzeelor cu persoanele cu dizabilități, evidențiind importanța unei abordări respectuoase și empatică, pentru a evita orice formă de discriminare sau excludere socială.

Întrebări, discuții și recomandări

16:00 – 16:30 Închiderea lucrărilor conferinței

16:30 – 18.00 Eveniment de socializare